

Juryrapport Machiavelliprijs 2015

Uitgesproken bij de uitreiking van de Machiavelliprijs 2015 aan de Onderzoeksraad voor Veiligheid door Machiavellivoorzitter Marja Wagenaar

We weten het nog allemaal. Op 17 juli 2014 stort vlucht MH17 neer in een conflictgebied in de Oekraïne. 298 mensen komen om. Met 198 slachtoffers aan boord wordt Nederland hard geraakt. Het zijn onze tv-beelden van rouw, van nationale rouw, die in de weken daarna de wereld over gaan. De ramp lijkt nieuw in zijn soort. Al snel blijkt dat de oorzaak te maken zou kunnen hebben met het gewapende conflict dat zich afspeelt in het rampgebied. Wereldleiders als Poetin en Obama beginnen dan ook gelijk te zwartepieten over de oorzaak van de ramp.

Daags na de ramp reizen drie onderzoekers van de Onderzoeksraad voor Veiligheid af naar Kiev. De reputatie van de Onderzoeksraad, en het feit dat medewerkers van de Oekraïense zusterorganisatie in oprichting onlangs bij hun Nederlandse collega's in de leer zijn geweest, zorgt al snel voor een opmerkelijke wending. Oekraïne vraagt of de Nederlandse Onderzoeksraad het voortouw in het onderzoek wil nemen.

Nederland krijgt de leiding van een onafhankelijk onderzoek naar de toedracht van het ongeluk met vlucht MH17. Zeven landen doen mee, waaronder Oekraïne en ook Rusland. Onuitgesproken doel van het onderzoekstraject is om deze landen tot de voltooiing van het onderzoek erbij te houden. En dat lukt ook. Lang genoeg om de geloofwaardigheid niet aan te tasten als de Russen in de eindfase afstand beginnen te nemen.

De Onderzoeksraad komt terecht in een mijnenveld. De belangen zijn groot en dus ook het afbreukrisico. En er zijn ongekende praktische complicaties. Zoals de toegang tot de crashsite. "Kunnen we er vandaag naar toe of niet?" Met die vraag leefden we –ook op afstand– allemaal mee. Het werk vraagt dan ook om doordachte communicatie. Naar politieke leiders van betrokken landen, naar iedereen die in de Oekraïne iets te vertellen heeft, luchtvaartmaatschappijen, media, en bovenal naar zeer betrokken en vanzelfsprekend geëmotioneerde nabestaanden. Met veel en machteloos verdriet.

Machteloos verdriet: duizend vragen en geen enkel antwoord. Het is de meest beklemmende emotie die je kunt hebben. En tegelijkertijd is het de drijfveer van de medewerkers van de Onderzoeksraad om naar antwoorden te gaan zoeken. Om één van hen te citeren: 'Je weet meteen waar je het voor doet'. Doorslaggevend voor het succes van het onderzoek wordt dan ook de grote expertise, de lange adem en vooral de toewijding van de onderzoekers van de Raad.

Veertien maanden later dwingt het drie kilo wegende resultaat wereldwijd respect af. Hoe heeft de Onderzoeksraad voor Veiligheid dat gedaan? Consequent vasthouden aan helder geformuleerde uitgangspunten is een belangrijke voorwaarde voor dit succes. De Onderzoeksraad formuleert in de beginfase een aantal prangende vragen. Waarom vloog dat burgervliegtuig boven een conflictgebied? Wat is de toedracht van het ongeluk met de MH17? Hebben passagiers iets gemerkt van het ongeluk? Hoe organiseren

luchtvaartmaatschappijen personalia van passagiers? En wat doet de overheid om hun verwanten zo snel en goed mogelijk te informeren? Hoe verliep de crisisbeheersing in Nederland? Die vragen werden het uitgangspunt. Ze zijn dat gebleven. En ze zijn ook allemaal beantwoord.

Het onderzoek van de OVV heeft veel opgeleverd. Zoals het onweerlegbare bewijs dat het een aanslag was. Het bewijs dat de aanslag is gepleegd met een BUK-raket. Het bewijs dat de raket is afgevuurd uit gebied waar door Rusland gesteunde rebellen actief waren. Bovendien sluit het rapport alle andere mogelijke theorieën uit.

Veel vragen en veel antwoorden dus. En toch is het logisch dat er altijd vragen zullen blijven bestaan. Bij een ramp van deze impact. Bij een ramp onder deze bizarre omstandigheden. Bij een onderzoek ter plaatse dat zeker niet altijd eenvoudig was. En het is dan ook net zo logisch dat de zoektocht naar nog meer antwoorden altijd door zal gaan.

Het was slim om zoveel mogelijk wrakstukken naar Nederland te halen. De reconstructie van het toestel maakt in één oogopslag duidelijk dat het gaat om duizenden inslagen van een raket die dichtbij is geëxplodeerd. Ongetwijfeld was de reconstructie uit oogpunt van het onderzoek noodzakelijk. Maar ook uit oogpunt van communicatie had de Raad niet effectiever kunnen opereren dan door deze reconstructie voor iedereen, voor de wereld, zichtbaar te maken.

De Onderzoeksraad voor Veiligheid heeft een buitensporige prestatie geleverd in het onderzoek naar de toedracht van de ramp met de MH17. Maar ook in communicatief opzicht is monnikenwerk verricht. Zwijgen is een kunst, ook als je met vragen wordt bestookt. Niet communiceren als het nog niet kan is ook een kwaliteit. En dan ook nog veertien maanden lang. Goed onderzoek gedijt immers in stilte, hoe onbevredigend dat voor de buitenwereld en alle betrokkenen ook is.

Een onderzoek met zoveel landen, met zoveel grote geopolitieke belangen en zoveel complicaties: in de diplomatieke communicatie van de Raad was het spitsroeden lopen en voortdurend op scherp staan. Op een wijze die gezag heeft afgedwongen, gezien de medewerking en betrokkenheid van veel landen en veel partijen. En ook op een wijze die bewondering oproept: bijna alle kikkers zijn tijdens, én na het onderzoek in de kruiwagen gebleven. Als er één Nederlandse speler op het wereldtoneel in 2015 zijn Machiavelli heeft begrepen, dan is het wel de Onderzoeksraad voor de Veiligheid.

In de richting van de nabestaanden heeft de OVV een topprestatie geleverd. Zo getuigt het van wijsheid en empathie dat de nabestaanden als eersten naar de beelden van de reconstructie konden kijken. Dat gebeurde in een speciaal belegde bijeenkomst. Voordat de rest van de wereld werd geschokt door de aanblik van de cockpit tijdens de presentatie van het rapport.

Ook het boek van Miek Smilde over het verloop van het onderzoeksproces, dat in verschillende talen speciaal voor de nabestaanden is geschreven, verdient speciale vermelding. In het boek maakt Smilde duidelijk hoe er gewerkt moest worden. En hoe het kwam dat de Raad zich zo lang in stilte heeft moeten hullen. Ook dat typeert het

gedegen communicatieplan van de Raad in de nasleep van de ramp. Een gedegen onderzoek doen is één ding. Daar goed over communiceren blijft een vak apart.

Met het rapport over de ramp met de MH17 heeft de Onderzoeksraad voor Veiligheid – waar mogelijk- klaarheid gebracht voor de nabestaanden in het bijzonder en de wereld in het algemeen. De wijze waarop de Onderzoeksraad dat heeft gedaan vormt een schoolvoorbeeld van goede communicatie. En meer dan dat: stof voor leerboeken. In een extreem sensitieve situatie met zowel hoogoplopende geopolitieke belangen als indringend verdriet van de nabestaanden heeft de Onderzoeksraad op gezaghebbende wijze haar onderzoek verricht en naar buiten gebracht. En daarom vindt het bestuur van de stichting Machiavelli het een grote eer de Machiavelliprijs 2015 te overhandigen aan de Onderzoeksraad voor Veiligheid.